

Фабрика-Процька О. Р., кандидат мистецтвознавства,  
доцент Прикарпатського національного  
університету ім. Василя Стефаника,  
Таран І. М., кандидат педагогічних наук,  
доцент Прикарпатського національного  
університету ім. Василя Стефаника

## ЗНАЧЕННЯ АПЛІКАТУРИ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГРИ НА ФОРТЕПІАНО

*"Найкраща аплікатура та, яка дозволяє  
найбільш достовірно передати дану музику,  
і найбільш точно узгоджується з її змістом"*

Г. Нейгауз

Навчання гри на фортепіано займає одне з чільних місць у музичному вихованні підростаючого покоління. Фортепіанна педагогіка презентується у програмах музичних, педагогічних, музично-педагогічних і культурно-освітніх навчальних закладів різних типів і видів. Розгляд методичних питань пов'язаних з аплікатурою в період сьогодення є одним з найбільш складних у фортепіанній педагогіці. Добір аплікатури є важливою частиною виконавської майстерності. З огляду на інтенсивність розвитку фортепіанної майстерності протягом століть погляди щодо аплікатури безперервно змінювалися. Добір аплікатури є важливою умовою виконавської майстерності, а уміння знайти природну та художньо-доцільну аплікатуру – невід'ємна складова фортепіанної педагогіки.

Аплікатура (від італійського слова *arricco* – прикладання) – це спосіб розташування та порядок чергування пальців під час гри на музичних інструментах. Особлива передбачливість повинна бути проявлена педагогом при встановленні індивідуальних аплікатурних варіантів. Вибір аплікатури значною мірою визначається у кожного піаніста його фізичними даними, а також рівне розвитку і характером техніки. Виявлення специфічних особливостей різних пальців розвиває слухову уяву і тембровий слух в учнів.

Вивчення аплікатури у тісному зв'язку із технічними прийомами виконання сприяє більш осмисленому підходу учнів до розвитку піаністичної майстерності. Проблема індивідуальної аплікатури виникає в період навчання в дитячій музичній школі. Не всім учням, наприклад, підходить аплікатура, що потребує широкого розтягнення пальців при витриманих клавішах. Якщо аплікатура з підміною пальців не підходить, тоді можна обійтись і без підміни, слідкуючи за плавним підведенням першого пальця до чорної клавіші. Особливо потребують індивідуального підходу до аплікатури октавні пасажі. Учням, які мають короткий великий палець, достатньо важко користуватись ним на чорних клавішах. Педагог повинен звертати увагу на перевагу підбору пальців в темпі, що відповідає характеру твору. У повільному темпі може здаватись вигідною будь-яке грамотне розташування пальців. Хроматична гама у повільному темпі добре виходить при "трипалій" аплікатурі. Швидкий темп вимагає зменшення числа підкладання першого пальця за рахунок включення в аплікатуру четвертого пальця.

Особливу увагу слід звернути на необхідність вивчення піаністами правил класичної аплікатури, яка необхідна кожному як вихідний момент, що дозволяє в майбутньому зрозуміти стилеві та жанрові закономірності музики, знаходити аплікатурні варіанти, що випливають безпосередньо з художньої доцільності. Знання правил полегшує не тільки виконання, але і розбір нотного тексту, допомагає оволодіти фактурою.

Використання традиційної аплікатури сприяє усвідомленню гармонічної логіки і тонального плану творів. Вимагаючи знання і практичного освоєння принципів класичної аплікатури, педагог не повинен обмежувати розвиток аплікатурних уявлень учня класичними нормами. Іноді педагоги, вимагаючи педантичного виконання аплікатури, надрукованої в нотах, допускають щодо цього серйозні помилки, так як у літературі аплікатура ставиться іноді лише з міркувань грамотності, але без єдиної уваги на художню сторону виконання. Рекомендуючи учням ті чи інші варіанти аплікатури, необхідно чітко їх пояснити. Не обов'язково при цьому ретельно виписувати в нотах учня кожний палець. Такий метод не принесе користі, оскільки спонукатиме до пасивності і сприятиме механічному заучуванню аплікатури. Зміни аплікатури, що пропонує педагог, повинні осмислюватися учнем з позиції художньої доцільності, а не сприйматися механічно. Від аплікатури в багатьох випадках залежить можливість виявлення гармонічної структури того чи іншого епізоду. Звертати увагу учнів слід і на зв'язок аплікатури із завданнями ритмічної сторони виконання. Аплікатура може сприяти підкресленню рівномірної метро-ритмічної пульсації. При вивченні музичних творів слід враховувати технічну цілісність аплікатури. Учням необхідно прививати навички раціонального підходу до аплікатури. Часто полегшує виконання використання однотипної аплікатури.

У процесі роботи з учнями не слід забувати і про питання узгодженості аплікатури між руками в тих випадках, коли цього вимагає завдання виконання твору. Узгоджуючи аплікатуру, не можна керуватися тільки тим, наскільки вона зручна при повільній грі, бо це ще не гарантує її застосування при справжньому виконанні; потрібно обов'язково уявити її і у швидкому темі. Корисно програти той чи інший пасаж у зворотному напрямку, з кінця до початку: це нерідко допомагає віднайти приховані вади первісних наміток.

Значення типових аплікатурних формул полегшує розбір і вивчення нотного тексту, підіймає ці процеси на більш вищий професійний рівень. Виявлення специфічних особливостей різних пальців розвиває слухову уяву і тембровий слух в учнів. Вивчення аплікатури у тісному зв'язку із технічними прийомами виконання сприяє більш осмисленому підходу учнів до розвитку піаністичної майстерності. Уважне ставлення до індивідуальних особливостей аплікатури допомагає учневі глибше пізнати можливості, створити власний виконавський імідж.

Вивчення аплікатурних правил, типів, видів, принципів, порівняння редакторських варіантів аплікатури у фортепіанних творах розвиває виконавське мислення піаніста, сприяє формуванню власного ставлення до виконавських завдань. Увага до індивідуальних особливостей аплікатури допомагає глибше пізнати свої виконавські можливості, створити власний виконавський імідж.

Пошуки досконалої художньо виправданої аплікатури сприяють розумінню і засвоєнню засобів музичної виразності, відтворенню художнього образу твору різноманітними прийомами виконання, що становлять основу виховання фортепіанної майстерності. Додаткового вивчення вимагають питання щодо аплікатурних нововведень з подальшим впровадженням їх у піаністичну практику, а також питання розвитку аплікатури у XXI ст.